
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВАНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

2. Обзоры СМИ [Электронный ресурс] // ИноСМИ.Ру. — Режим доступа до ресурсу: <http://inosmi.ru/overview/>.

3. Семченко О. А. Імідж держави й національний брендинг: взаємообумовленість понять / О. А. Семченко // *Політикус*. — 2015. — Вип. 2. — С. 74-78.

4. Ткаченко О. Г. Україна 2014 року в мас-медійному дискурсі Франції (на матеріалах «LE FIGARO», «LE MONDE» ТА «LIBERATION») / О. Г. Ткаченко, І. Л. Гаврилук // International Collection of scientific proceedings «European Cooperation» — Режим доступу до ресурсу: <http://we.clmconsulting.pl/index.php/we/article/view/155/458>.

5. Штельмашенко А. Д. Бренд держави: сутність та особливості формування / А. Д. Штельмашенко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. — 2013. — Вип. 2. — С. 348-356.

НАУКОВА ДУМКА В РОСІЇ ЩОДО МАС-МЕДІЙНОГО ВИСВІТЛЕННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Юлія Козир,

к. соц. ком., викладач, СумДУ

Стаття містить огляд опублікованих у Росії наукових праць про висвітлення в мас-медіа воєнного конфлікту між Україною й Росією. Розглядаються праці, видані з 2014 року включно.

Ключові слова: українсько-російські відносини, інформаційна війна, мас-медіа, огляд наукових праць.

SCIENTIFIC THOUGHT IN RUSSIA ABOUT THE MASS MEDIA COVERAGE OF TODAY'S UKRAINE–RUSSIA RELATIONS

Yulia Kozyr,

instructor, Sumy State University

The paper contains a review of research papers published in Russia since 2014, aimed to analyze the mass media coverage of the war conflict between Ukraine and Russia.

Keywords: Ukraine–Russia relations, informational war, mass media, literature review.

Інформаційне протистояння між Україною й Росією за замовчуванням пов'язують із мас-медіа, але, можливо, навіть ще важливішим є науковий дискурс, який супроводжував українсько-російські відносини останніх років.

Із часу захоплення Криму Російською Федерацією (березень 2014 року) увага наукової спільноти до українсько-російських відносин зросла в рази. Особливо пильно науковці слідкують за інформаційною складовою конфлікту: дослідження, що стосуються мас-медійного висвітлення відносин України та РФ у 2014–2016 роках, публікуються в країнах Європи відразу збірниками та колективними монографіями [наприклад, 17; 19] чи спеціальним розділами в збірниках [18]. Низку досліджень провели українські науковці О. Грушко, Б. Залізник, Б. Потятиник, У. Потятиник, Г. Почепцов, О. Тараненко. Чимало наукових праць опубліковано й у Росії (М. Васильєв, С. Голубєв, О. Іщенко, С. Ільченко, С. Лагутенко, О. Орлова, О. Русакова, П. Фролкін, Д. Шишкін та ін.).

Мета нашої розвідки – здійснити огляд опублікованих у Росії досліджень щодо мас-медійного висвітлення українсько-російських відносин з 2014 року до сьогодні.

Найбільше досліджень у РФ присвячено в цей період аналізу українських та західних мас-медіа, менше – російських. Окремі дослідники цікавляться презентацією протистояння в турецьких, білоруських та мас-медіа інших країн.

Багато з цих досліджень проведені з точки зору інформаційної війни України, США, Європи, а частіше Заходу в цілому проти Росії [у т. ч. 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12; 16]. Ідеться про негативізацію образу Росії в українських, європейських та американських мас-медіа, підтасування фактів, поширення фейків та про інші нечесні прийоми.

Розглядаючи медійний фейк-дискурс, дослідниці О. Русакова та К. Грибовод ілюструють свої міркування прикладами фейків, показаними на «деяких міжнародних каналах» і спрямованими проти Росії чи проти сил так званого Антимайдану: «Известным примером видео-подмены стал показ по международным каналам трех российских танков, «перешедших границу» с Украиной. Ранее в марте 2014 г. на одном из американских сайтов было размещено фото, якобы с изображением российских танков у границ Восточной Украины. На самом деле это был снимок, сделанный фотографом РИА Новости еще в феврале в Калининградской области. В подписи к фотографии говорилось «Погрузка на железнодорожные платформы отдельного танкового батальона мостостроительной бригады Балтийского флота в связи с передислокацией» [12, с. 69]. На жаль, автори не конкретизують, про які саме канали та сайти йдеться.

Поширення сфабрикованої інформації про Росію в українському мас-медійному просторі констатував і В. Сапунов [14, с. 122]. Він описує низку «вкидів» українських мас-медіа про затримання російських військових на території України [14, с. 123], але теж не вказує посилань на ресурси, де такі «вкиди» були розміщені.

Випадки поширення неправдивої інформації, зафіксовані науковцями, є красномовними, однак формулювання на зразок «показ по международным каналам», «на одном из американских сайтов» (замість конкретних посилань) позбавляють ці приклади аргументативної сили.

При цьому науковці подекуди відмічають, що в російському медіапросторі теж багато зловживань, але ці зловживання або неспівмірні за масштабами із західною та українською пропагандою, або виправдані теплими почуттями до «братнього народу», бажанням допомогти. Наприклад, Г. Ісіна тлумачить діяльність російських мас-медіа так: «Ни один выпуск новостей не обходится без репортажей с передовой. Кроме того сюжеты, как правило, транслируются в самом начале информационного выпуска, что свидетельствует о важности и приоритетном значении данных сведений. Безусловно, подобного рода информация несет в себе определенный смысл, код: “Нам не безразлична ваша судьба, мы с вами”» [6, с. 116]. Упадає в вічі, що в інтерпретаціях Г. Ісіної «Захід» представлений як цілісне утворення, без розрізнення інтересів США, Європейського Союзу і окремих країн Європи. Звідси й трактування, що «західні», «англо-американські» мас-медіа виступають єдиним фронтом в інтересах цілісного, одноголосного Заходу.

Досліджуючи засоби інфотейнменту при висвітленні подій, що відбуваються в Україні, О. Сабліна відмітила, що російські медіа звертаються до таких засобів не для того, щоб розважати публіку (як зазвичай), а щоб «увлечь и вовлечь» [13, с. 286–287]. Вона цитує С. Поцелуєва, який вважає, що метод інфотейнменту часто навіть аудиторії близькі до авторитарних настанови про непотрібність активної громадянської позиції, про аполітизм як ознаку «успішної людини». Однак, на думку О. Сабліної, у випадку російських мас-медіа засоби інфотейнменту навпаки стимулюють формування активної громадянської позиції та мобілізують суспільну думку [13, с. 287].

Порівнюючи стан мас-медійної сфери в Росії, Україні та країнах Заходу, російські науковці роблять висновок на користь РФ: «... эфирное пространство нашей

страны по сравнению с украинским выглядит более адекватным политической реальности» [5, с. 19]. Такого ж висновку доходить і В. Сапунов: «...гомогенность и единоклющие украинских медиа имеет немного аналогов в современной истории либеральных медиасистем... Для сравнения в России, которая является другим субъектом информационной войны, в СМИ приводится гораздо больше доказательств, аргументов и свидетельств, уровень ненависти ниже (хотя имеющиеся в России факты пропаганды автор отрицать и не думает)» [14, с. 124]. Крім замовчування альтернативних точок зору, науковець також спостерігає традиції американської пропаганди в українській інформаційній війні.

Однак не всі науковці погоджуються, що в українських мас-медіа немає плюралізму думок. Так, група дослідників О. Вендіна, В. Колосов, Ф. Попов та О. Себенцов стверджують, що на відміну від Росії, єдине, чим може похвалитися Україна – це якраз високий рівень свободи мас-медіа, хоча плюралізм в Україні, на їхню думку, – результат не демократизації суспільства, а суперечностей між елітами [2, с. 64].

Саме на українські та західні медіа, які протиставляли Україну Росії, чимало дослідників покладають відповідальність за події, що розгорнулися на території України. «В 2014 году воздействие западных и украинских медиа на общественное мнение жителей Украины в вопросах доверия к власти, отношения к русскоговорящему населению страны, внешнеполитического сотрудничества с Россией и странами Запада значительно обострило тяжелую социально-экономическую обстановку, которая сложилась в результате неэффективного государственного управления и коррупции», – пишуть О. Ключев та О. Молодов [8, с. 102–103], посиляючись на низку інших досліджень – Л. Косікової, В. Попова, О. Широва.

Негативні оцінки деяких російських дослідників викликає той факт, що в Україні влада, яка прийшла після втечі попереднього президента В. Януковича, намагається не допустити інформаційного впливу Росії на українців. Зокрема О. Іщенко обурений тим, що українська влада прагне здобути монополію над свідомістю українців, і розцінює це як інформаційну війну проти Росії [7, с. 204].

Важливо звернути увагу й на мову самих наукових текстів – як іменуються явища, події, учасники, ситуації. Наприклад, те, що в Україні зазвичай іменують інформаційним впливом чи інформаційною експансією Росії, О. Іщенко називає інформаційною взаємодією [7, с. 204]. Події в Україні та зміни в українському медіапросторі В. Сапунов іменує так: «После осуществления на Украине государственного переворота в республике был создан мощный и гомогенный поток пропаганды... После падения правительства Януковича на Украине было жестко и почти тотально подавлено инакомыслие – как добровольно-принудительным, так и откровенно силовым путем (в случаях, скажем с "Первым каналом" или каналом "Интер"). Поэтому можно говорить о том, что киевский режим ведет информационную войну всем медиасектором, начиная от крупных телеканалов и заканчивая блогами и социальными сетями» [14, с. 122]. Як бачимо, концепти, ужиті в цьому науковому тексті, взяті з російських провладних мас-медіа (їх детально проаналізував М. Васильєв [1]). За допомогою таких висловів підкреслюється войовничість, жорстокість, злочинність нової української влади, втеча В. Януковича іменується більш піднесено («падіння»), а Євромайдан називається «майданом» з малої літери. Іншими прикладами такого слововживання є дослідження С. Ільченка, О. Ключєва, О. Молодова, Г. Ісіної М. Чакмака. За допомогою цих концептів точка зору, подана в медіа, непомітно переноситься в науковий аналіз.

Значна частка наукових статей про інформаційний аспект українсько-російських відносин у цей період написані емоційно, з використанням іронії, відверто оцінних висловів, риторичних фігур: «Апофеозом стал брос СБУ, про задержанного 20 марта в Чернигове российского шпиона, сотрудника ГРУ Генштаба ВС России.

Для убедительности была представлена даже фотография лицом в землю (по типу «на его месте мог быть каждый»)» [14, с. 123]. «Одна из кандидатов в президенты делает себе ПР на собственных словах: “8 миллионов русских в ЮгоВосточной Украине надо уничтожить атомным оружием” (а чего не ядерным, кстати?)» [14, с. 124]. Крім риторичних фігур, в останньому уривку впадає у вічі, що дослідник не вказує, про кого саме йдеться й де була опублікована така інформація.

Аналізуючи сюжет каналу Euronews, спрямований проти президента РФ В. Путіна, С. Ільченко обурюється в такій формі: «Все было бы приемлемо и понятно, особенно с учетом постоянной информационной антирусской истерии и легкой степени националистической шизофрении, которую традиционно (с ноября 2013 г. особенно) демонстрируют медиа “Незалежной”. Но не в этот раз! На мишени, куда с таким энтузиазмом целились и стреляли будущие бандеровские “лесные братья”, был изображен наш Президент, да еще с соответствующими элементами, украшающими лицо и заставляющими вспомнить одну из самых одиозных личностей ушедшего XX в. С точки зрения даже обыденной логики подобные «художества» можно и нужно оценить как оскорбление личности. Но поскольку речь идет о главе государства, лидере нации, то очевидно, что инициаторы данной провокации явно метили в соседнее братское государство и его народ. То есть подобные “проделки” национал-фашистов с Украины имели целью бросить в лицо целой стране, целому народу нечто унизительное, грязное, пасквильное» [5, с. 19]. У цьому уривку можна помітити мову ворожнечі, риторичні прийоми, емоційно забарвлену лексику й науково необґрунтовані звинувачення. Критикуючи українські медіа за розпалювання ворожнечі між українцями та росіянами, науковець, на нашу думку, роздуває ворожнечу ще більше.

Часто висновки (чи точніше, оцінні твердження) в аналізованих наукових публікаціях подаються безапеляційно й без доказової бази: «Для создания иллюзии военных действий на протяжении марта украинские СМИ регулярно распространяли сообщения (ни одно из которых не подтвердилось) о штурме российской армией украинских военных объектов в Крыму – в Бельбеке, в Балаклаве, в Симферополе» [14, с. 123]. Читачеві, який прагне перевірити факти, залишається самому шукати джерела – і в яких така інформація поширювалася, і в яких спростовувалася.

Усі ці особливості (запозичені з мас-медіа концепти, емоційно-експресивний виклад, безапеляційність формулювань) додають публіцистичного пафосу в науковий текст і знижують його якість.

Однак є й праці, у яких науковці намагалися проаналізувати об'єкт наскільки можливо нейтрально. Такими, на нашу думку, можна вважати дослідження М. Васильєва [1], М. Добриніної та Л. Лазаренко [4], а також згаданої вище групи дослідників – О. Вендіної, В. Колосова, Ф. Попова, О. Себенцова [2].

Так, М. Васильєв [1] відслідкував, як у російських медіа (зокрема за допомогою соціальних мереж) створювалися й поширювалися нові концепти, із яких викидалася картина подій у російському суспільстві: «русская весна», «вежливые люди», «киевская хунта», «Новороссия» та інші.

Стисло М. Добриніна та Л. Лазаренко описують, як російські мас-медіа інтерпретують українсько-російські відносини останніх років: «...они акцентируют внимание, во-первых, на происках враждебного России Запада, пытающегося вытеснить «нас» из традиционных сфер влияния, перетянуть Украину на свою сторону; во-вторых, на нелегитимном характере февральского переворота в этой стране, в результате которого у власти оказались националисты, бандеровцы, фашисты и антисемиты. На Украине царит хаос, произошел крах государства и общественного порядка, создан вакуум власти» [4, с. 112]. Дослідниці стверджують, що

багатьох росіян дезорієнтували події 1990-х років, травмував розпад СРСР, у них знизився рівень життя й соціальний статус, тому для них надзвичайно важлива президентська риторика про «стабільність» і «порядок» у Росії [4, там само]. З цих міркувань випливає, що протиставлення хаосу в Україні і порядку в Росії, допомагає російській владі укріплювати свій авторитет. Однак це не означає, що риторика провладних мас-медіа РФ ефективна. Дослідниці вказують, що «согласно данным ВЦИОМ, люди, поддержавшие лозунги “Путин – наша сила!”, “Путин – наша надежда!”, “Кто, если не Путин?” и другие, выдвигаемые безусловными сторонниками нынешней власти, занимают только третье место (13 %) после националистов (27 %) и левых (18 %) и превосходят только либералов (10 %)» [4, с. 112].

Отже, можна констатувати невелику частку проведених у Росії високопрофесійних наукових досліджень щодо висвітлення у мас-медіа українсько-російського конфлікту. У багатьох публікаціях не було чітких вказівок на джерела, на матеріал дослідження, наукова аргументація підмінялася емоційними оцінками судженнями. Можливо, причиною цього стало некритичне сприйняття науковцями мас-медійної інформації (попри те, що більшість процитованих праць написані докторами наук), сильні патріотичні почуття або просто нехтування вимогами до наукових досліджень. Імовірно також, що окремі статті створювалися для того, щоб потім їх із посиланням на авторитетне джерело – науковця – передруковували та цитували в медіа (як, наприклад, стаття В. Сапунова, що розміщена й у науковому журналі, і на Воронізькому незалежному суспільно-політичному порталі «Чотири пера» [15], але під іншою назвою).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильев Н. Формирование концептосферы украинского политического кризиса в российских СМИ / Н. С. Васильев // Информационное поле современной России: практики и эффекты: Материалы XI Международной научно-практической конференции, 16–18 октября 2014 г. / под. ред. Р. П. Баканова. Казань: Казан. ун-т, 2014. – С. 199–208.
2. Вендина О. Украина в политическом кризисе: образ России как катализатор противоречий О. И. Вендина, В. А. Колосов, Ф. А. Попов, А. Б. Себенцов // Полис. – 2014. – № 5. С. 50–67.
3. Голубев С. Дисфункции информационной деятельности украинских СМИ в 2014 г. / Голубев Сергей Михайлович // Актуальные вопросы обществ. наук. – 2014. – Вып. 41–42. – С. 20–28.
4. Добрынина М. Особенности формирования массового политического сознания в современной России / М. Добрынина, Л. Лазаренко // Экономические и социально-гуманитарные исследования. – 2014. – № 2. – С. 109–114
5. Ильченко С. Политическая изнанка шоу-цивилизации: иллюзии свободы слова и информационная война / С. Н. Ильченко // Коммуникативные исследования. – 2014. – № 2. – С. 16–22.
6. Исина Г. Когнитивные механизмы порождения идеологических смыслов в современном медиадискурсе / Г. И. Исина // *Lingua mobilis*. – 2015. – № 1 (52). – С. 113–118.
7. Ищенко О. Киевская группа «Телекритика» в информационной войне против России / О. В. Ищенко // Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки. – 2015. – № 18 (215). Выпуск 27. – С. 201–204.
8. Клюев А. Реализация имиджевой функции СМИ в контексте внешнеполитических событий / Клюев А. А., Молодов О. Б. // Проблемы развития территории. – 2015. – Вып. 2 (76). – С. 99–110.
9. Лагутенко С. Украинский политический кризис 2014 года как объект информационной войны между Россией и Украиной // Молодой ученый. – 2016. – № 9.
10. Лисихина М. Современный образ России в средствах массовой информации США / Лисихина М. А. // Наука и современность. – 2014. – С. 108–113.
11. Орлова О. Образ России в зарубежных СМИ / Орлова Олеся Геннадьевна // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2015. – № 7 (49), ч. 1. – С. 146–149.

12. Русакова О. Политический медиадискурс и медиатизация политики как концепты политической коммуникативистики / Ольга Фредовна Русакова, Екатерина Григорьевна Грибовод // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. – 2014. – Том 14. – Вып. 4. – С. 65–77.

13. Саблина А. Принцип увлекательной новости в презентации информации об украинском кризисе / Саблина Александра Николаевна // Историческая и социально-образовательная мысль. Филология и лингвистика. – 2014. – № 5 (27). – С. 286–288.

14. Сапунов В. Дезинформация как двигатель Евромайдана [Электронный ресурс] / Владимир Сапунов. – Режим доступа : http://4pera.ru/news/analytics/dezinformatsiya_kak_dvigatel_evromaydana/

15. Сапунов В. Манипулятивные приемы украинских СМИ в период информационной войны рубежа 2013–2014 годов / В. И. Сапунов // Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика. – 2015. – № 1. – С. 122–124.

16. Фролкин П. Информационная война против России и национализм на Украине как актуальная угроза национальной безопасности РФ / Фролкин Павел Петрович, Шишкин Дмитрий Петрович // Информационная безопасность регионов. – 2014. – № 2. – С. 75–79.

17. A Rude Awakening: Ramification of Russian Agression Towards Ukraine / Niklas Granholm, Johannes Malminen, and Gudrun Persson (eds.). – Stockholm : FOI, 2014. – 90 p.

18. Open Europe: Cultural Dialogue Across Borders. Volume 1. Europe of the Wary: New Communication and Information Order for Reduction of Tension within the United Europe / Edited by Wiesława Piątkowska-Stepaniak. – Opole, 2014. – 202 p.

19. Ukraine and Russia: Peoples, Politics, Propaganda and Perspectives / Edited by Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa. – Bristol, UK : E-International Relations Publishing, 2015. – 286 p.

ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ В УКРАЇНІ ЧАСІВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ НА ПОЛЬСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ (НА ПРИКЛАДІ РЕПОРТАЖУ МАРІЇ СТЕПАН «КІНЕЦЬ РЕВОЛЮЦІЇ»)

Юлія Дунаєвська,
студентка 1 курсу СумДУ, МДм-51
Наук. керівник – Ірина Жиленко,
к. ф. н., доцент, СумДУ

Висвітлюються події Революції Гідності на польському телебаченні. Інтерпретацію західних геополітичних сусідів аналізуємо на прикладі репортажу Марії Степан «Кінець революції».

Ключові слова: телеканал, сюжет, репортаж.

COVERAGE OF THE EVENTS IN UKRAINE DURING THE REVOLUTION OF DIGNITY ON THE POLISH TELEVISION

Ylía Dunaevska,
1st year student, MDm-51
Scientific supervisor – Iryna Zhylenko,
associate professor, Sumy State University

These theses examined the coverage of the Revolution of Dignity on the Polish television. The interpretation of Western geopolitical neighbors is analyzed through the example of the report “End of Revolution” made by Maria Stepan.

Key words: television, plot, report